

Intervju - Snježana Kordić: Ne žele priznati da godinama lažu

Lingvistica Snježana Kordić 26. januara 2015. godine gostovala je u radijskoj emisiji „**U svjetlu kulture**“ Radija Dux iz Crne Gore te razgovarala na temu jezika, nacionalizma, politike i obrazovnog sistema zajedno sa voditeljicom emisije Tanjom Grabić. U nastavku prenosimo transkript emisije.

Petnaestak godina predavali ste na univerzitetima u Njemačkoj, a ondje ste i habilitirali 2002. godine. Objavili ste više znanstvenih knjiga koje su prevedene na engleski, njemački i španjolski jezik, a također ste objavili i 150 drugih lingvističkih radova na raznim jezicima. Prirodno je da nas zanima materinski jezik, a Vi ste se u potpunosti posvetili proučavanju materinskog jezika. Kada je lingvistika počela da Vas zanima u smjeru u kojem ste znanstveno napredovali?

Zanimljivo je to kod jezika da je on nešto ogromno i izuzetno složeno, a mi ga naučimo kao djeca u ranim godinama bez imalo napora. Znamo ga prije nego što krenemo u osnovnu školu, djeca dolaze u školu s gotovim znanjem jezika, a u školi onda uče čitati i pisati. Ja sam se rano, već krajem 80-ih počela baviti istraživanjem iz područja gramatike materinskog jezika. A 2001. sam odlučila u jednom zagrebačkom časopisu pokrenuti jednu diskusiju s mojim kolegama kroatistima jer sam uočila brojna zastranjenja u našoj profesiji u Hrvatskoj. Pozvala sam ih da pokušaju obrazložiti zašto kao lingvisti odbacuju znanost i priklanjaju se politici. To su doživjeli kao mahanje crvenom krpom i u diskusiju sa mnom su se uključili svi prominentni hrvatski lingvisti. Ja sam im u toj maratonskoj diskusiji koja je trajala 10 godina uvijek odgovorila i citirala više stotina zapadnoevropskih znanstvenika protiv tvrdnji naših kroatista. Ukupno sam napisala preko 500 stranica odgovora u toj diskusiji. Na kraju su zašutjeli jer više nisu mogli ponuditi nijedan argument, iako ih je urednik časopisa u kojem je to izlazilo stalno molio da mi pokušaju replicirati.

Često ste zbog svog rada izloženi kritikama, prijekorima, ali naravno i pohvalama u kojima Vas ljudi nazivaju interesantnom i hrabrom. Zar u 21. stoljeću možemo nazvati hrabrim to što sebi dozvolimo da izrazimo mišljenje o određenoj temi?

U nekoj zdravijoj akademskoj sredini izražavanje različitih mišljenja je dragocjenost i preduvjet realnijem sagledavanju nekog problema. Ali kod nas su filolozi većinom zarobljeni u svjetonazorima koji su bili karakteristični za 19. stoljeće. Kada govorim o svemu ovome, ja nerado govorim o sebi kao osobi jer mislim da je važnije usredotočiti se na sadržaj te diskusije i na sam problem koji je nastao zbog stavljanja lingvistike u službu politike. Ne radi se tu o nekakvoj mojoj hrabrosti. Samo nastojim odgovorno raditi ono što mi je struka i

iznositi u domaćoj sredini što je to lingvistika u svijetu.

Mnogo ste godina proveli u inozemstvu. Koje su najveće razlike kada napravite usporedbu Vašeg rada tamo i u Hrvatskoj? Je li to možda ipak ta sloboda?

Sloboda svakako. Ali i sve drugo: međuljudski odnosi, odnosi između studenata i profesora, razmjena mišljenja, pristupačnost svega potrebnoga za rad. Doista bih preporučila svakome da jedno vrijeme živi u Njemačkoj jer to iskustvo je dragocjeno u svakom pogledu.

Snježana Kordić

Jezik i nacionalizam

Jezični purizam ● Mit o propadanju jezika ● Purizam i nacizam ● Policentrični standardni jezik ● Sociolingvistički kriteriji ● Nacionalni identitet i jezik ● Mit o iskonskom postojanju nacije ● Kulturni identitet je konstrukcija ● Prepravljivanje povijesti ● Mit o pačeništvu

 Cotulus Universitas
DUREIUX

Ogromno zanimanje kulturne javnosti izazvala je Vaša posljednja knjiga „Jezik i nacionalizam“. Smatrate li da je današnje društvo, kao i sama kroatistika, spremni za jednu ovakvu knjigu?

Društvo je spremno, ogromna većina ljudi pozdravlja ono što je napisano u knjizi. Ali moje kolege profesori na fakultetima nisu spremni, odnosno oni odbijaju gledati stvarnosti u uči jer na dosadašnji način predstavljaju sebe kao spasitelje nacije, kao silno važne osobe da bi stalno dobivali znatnu financijsku potporu iz državnog proračuna. Osim toga, kad bi se promijenili, onda bi morali priznati da su godinama lagali studentima i javnosti, i da su bili elementarno neobrazovani.

Čini li Vam se zaista iscrpljujućim zadatkom konstantno objašnjavati ljudima što ste htjeli knjigom postići?

Objašnjenje naše jezične situacije je vrlo jednostavno: imamo nekoliko nacija – hrvatsku, crnogorsku, srpsku i bošnjačku – koje govore zajedničkim jezikom unutar kojeg postoje razlike, i vi na osnovi tih razlika prepoznajete iz koje sredine dolazi govornik. Isto je i s brojnim drugim jezicima i nacijama u

svijetu. Na primjer, austrijska nacija, njemačka nacija i većina švicarske nacije imaju zajednički jezik unutar kojeg postoje međunacionalne razlike, i vi na osnovi tih razlika prepoznajete iz koje sredine dolazi govornik. A zna se da je unatoč tim razlikama riječ o zajedničkom jeziku po tome što govornici tečno razgovaraju i razumiju se međusobno bez napora. Takav jezik se u sociolingvistici naziva policentričan jer ima više centara: svaka nacija je jedan njegov centar. Svaka nacija govori svoju varijantu tog jezika i sve varijante su međusobno ravnopravne. Svaka nacija samostalno piše svoje rječnike, gramatike i pravopise u kojima pored onoga što je zajedničko navodi i svoje nacionalne specifičnosti.

U knjizi pišete o policentričnosti jezika, o purizmu... Osobno ne mogu razumjeti napade hrvatskih i drugih jezikoslovaca. Smatrate li da političari nije mjesto u ovoj priči, a da pojedinci upravo žele prikazati čitavu priču kao takvu? Postoji li opasnost da ljudi postanu jezični nacionalisti?

Kažete da ne možete razumjeti napade hrvatskih jezikoslovaca. Sve su to konkretni ljudi koji su napredovali u svojoj karijeri zahvaljujući vlastitoj usklađenosti s nacionalističkom politikom. Oni i sada očekuju da će biti nagrađivani od politike ako nastave kao dosad. Ta povezanost politike i jezikoslovaca vidljiva je i u Crnoj Gori, posebno očito na primjeru Andana Čirgića. A suština znanosti je da ona mora biti nezavisna od politike. No, domaći jezikoslovci uskladili su se s politikom i hvataju se za politiku jer nemaju znanstvenih argumenata. Oni uz potporu politike doista mogu širiti jezični nacionalizam u svojoj sredini.

Što za Vas znači purizam jezika i je li on uopće moguć? Je li znanstveno opravdano čistiti jezik? Zbog čega je teško objasniti da zajednički policentrični jezik ne narušava postojanje nacija, već da ima prednosti? Često ističete kriterij razumljivosti koji je presudan...

U znanosti je poznato da nije opravdano kretati u nekakvo čišćenje jezika i da prijedlozi za čišćenjem mogu dolaziti samo od lingvistički neobrazovanih ljudi. Poznato je u znanosti da u prošlosti nije postojalo neko stanje čistog jezika i da nijedan jezik nije čist. Kada ste me upitali je li purizam uopće moguć, to ste jako dobro zapazili: purizam zaista ne može bitno utjecati na jezik jer jezik je nešto ogromno. Ali purizam utječe na svijest ljudi tako što ih pravi nacionalistima jer ih trenira da u svakodnevnoj aktivnosti govorenja izbor riječi podređuju pomisli “ako je ova riječ iz moje nacije, onda je dobra, a ako nije iz moje nacije, onda je loša”. Znanstvena istraživanja su pokazala povezanost nacionalizma i purizma, da oni idu ruku pod ruku i da se međusobno jačaju. Mogu još napomenuti da ljudi koji zastupaju purizam, i svi drugi koji su pod utjecajem purizma, plaćaju i

sami cijenu jer purizam svakome uništava slobodu korištenja jezika. A sloboda korištenja jezika je čovjeku jako važna, toliko važna da je zagarantirana i u dokumentima Ujedinjenih naroda kao jedno od osnovnih prava čovjeka.

Nije teško objasniti da zajednički policentrični jezik ne narušava postojanje nacije, ali stvar je u tome da već nekoliko desetljeća interesne skupine, a to su političari i profesori, stalno ponavljaju suprotno. Oni kroz škole i medije tim ponavljanjem usađuju u populaciju tvrdnju da nacija ne može postojati ako dijeli jezik s nekom drugom nacijom. Ta njihova tvrdnja nije istinita, a dokaz tome su brojni primjeri nacija koje postoje, a imaju zajednički jezik s nekom drugom nacijom. Čak je velika većina nacija u svijetu takva.

A ovo što ste spomenuli da je zajednički jezik ustvari prednost. Da, najnormalnija stvar je da je prednost ako se na svom materinskom jeziku možete sporazumijevati sa što većim brojem ljudi. To je svakom čovjeku zdravog razuma jasno. Baš kao što mu je jasno i da netko koga bez napora razumije očito ne govori stranim jezikom.

U knjizi citirate brojne znanstvenike i njihove teze. Koliko Vam je sve to pomoglo pri pisanju knjige i dokazivanju sopstvenih teza?

Jako puno mi je pomoglo. To ne bi bilo moguće da sam knjigu radila u Hrvatskoj jer djela većine tih znanstvenika nisu ovdje pristupačna. Znajući to, citirala sam ih u knjizi kako bih čitateljima, posebno mladim ljudima, učinila pristupačnim spoznaje do kojih u domaćoj sredini oni ne mogu doći. Jer školski sistem im ovdje namjerno uskraćuje sve te spoznaje, koje su u zapadnoevropskim zemljama već odavno ugrađene u obrazovanje.

Kako reagiraju mladi ljudi na Vašim predavanjima?

Studenti su mladi ljudi željni znanja. Kad im se naša jezična situacija objasni povlačenjem paralela s drugim policentričnim jezicima poput engleskog, njemačkog, sve im je potpuno jasno. Moji studenti pokazuju zdrav odnos prema jeziku, nisu opterećeni navodnim autoritetom naših jezikoslovaca koji su autori udžbenika. Kad smo na nastavi analizirali te udžbenike, često smo se urnebesno smijali čitajući naglas odlomke iz udžbenika. Tako loša kvaliteta udžbenika ima i jednu prednost, utoliko što razvija i povećava samopouzdanje kod studenata jer vide da su pametniji od kroatista koji su udžbenike napisali neznački, s puno grešaka.

U crnogorskom školskom sustavu jezik koji se uči u školama se zove "crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost". Je li to ipak malo zbunjujuće za one koji ga uče?

Zbunjujuće je u svakom slučaju. Jer ako je to jedan jezik, zašto onda četiri imena za njega? A ako su to četiri jezika, zašto se uče zajedno u jednom predmetu? Inače, kod policentričnih jezika se ne nabrajaju u nazivu sve nacije koje ga govore. A kod nas se nepotrebno politizira naziv jezika zato što se misli da svaka nacija mora biti vidljiva u imenu jezika. Ali tako se ne razmišlja u svjetskoj znanosti niti općenito u svijetu.